

Υπόθεση C-3/06 P

Groupe Danone **κατά** **Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**

«Αίτηση αναιρέσεως — Ανταγωνισμός — Συμφωνία — Πρόστιμα —
Κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό του ποσού των προστίμων —
Ανακοίνωση περί συνεργασίας»

Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Poiares Maduro της 16ης Νοεμβρίου
2006 I - 1337
Απόφαση του Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) της 8ης Φεβρουαρίου 2007 . . . I - 1355

Περίληψη της αποφάσεως

1. *Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Ορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα των παραβάσεων*
(Άρθρο 81 ΕΚ και 82 ΕΚ· κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2· ανακοίνωση 98/C 9/03 της Επιτροπής)

2. *Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Ορισμός — Κριτήρια — Εξουσία εκτιμήσεως Διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής*
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου ανακοίνωση 98/C 9/03 της Επιτροπής)
3. *Αναίρεση — Λόγοι — Ανεπαρκής ή αντιφατική αιτιολογία — Παραδεκτό*
4. *Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Εξουσία εκτιμήσεως της Επιτροπής — Δικαστικός έλεγχος — Πλήρης δικαιοδοσία*
(Άρθρο 229 ΕΚ κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 17)
5. *Αναίρεση — Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου*
(Άρθρο 81 ΕΚ και 82 ΕΚ κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 ανακοίνωση 98/C 9/03 της Επιτροπής)
6. *Κοινοτικό δίκαιο — Αρχές — Προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης*
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2 ανακοίνωση 98/C 9/03 της Επιτροπής)

1. Η σοβαρότητα παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού, η οποία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό των προστίμων που πρέπει να επιβληθούν, καθορίζεται με βάση πολλούς παράγοντες ως προς τους οποίους η Επιτροπή διαθέτει διακριτική ευχέρεια. Το γεγονός ότι λαμβάνονται υπόψη επιβαρυντικές περιστάσεις για τον καθορισμό του προστίμου συνάδει με την αποστολή της Επιτροπής να εξασφαλίζει τη συμμόρφωση της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων με τους κανόνες του ανταγωνισμού.

Υπό τις συνθήκες αυτές, η άποψη κατά την οποία, πριν από τη θέση σε ισχύ των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, η πρακτική της Επιτροπής στον οικείο τομέα δεν ήταν σαφής και προβλέψιμη, δεν λαμβάνει υπόψη την υφιστάμενη νομική σχέση μεταξύ, αφενός, του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 που αποτελεί τη νομική βάση της επίδικης αποφάσεως και, αφετέρου, των κατευθυντήριων γραμμών.

Τυχόν υποτροπή περιλαμβάνεται μεταξύ των στοιχείων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση της σοβαρότητας της εκάστοτε παραβάσεως.

Συγκεκριμένα, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν αποτελούν τη νομική βάση για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, αλλά συγκεκριμενοποιούν απλώς

τον τρόπο εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Συναφώς, ακόμη και αν δεν υπήρχαν κατευθυντήριες γραμμές, οι επιχειρήσεις μπορούσαν ανέκαθεν να προβλέψουν τις έννομες συνέπειες των ενεργειών τους.

Συνεπώς, η Επιτροπή, κατά την άσκηση της εξουσίας της εκτιμήσεως, μπορεί βασίμως να θεωρήσει ότι το στοιχείο της υποτροπής αφορά τη σοβαρότητα της διαπραχθείσας παραβάσεως και να χαρακτηρίσει την υποτροπή ως επιβαρυντική κατάσταση, χωρίς να παραβιάζει την αρχή *nulla poena sine lege*.

(βλ. σκέψεις 25-30)

2. Μολονότι ούτε ο κανονισμός 17 ούτε οι κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ προβλέπουν προθεσμία για τη διαπίστωση της υποτροπής, δεν μπορεί αυτή να αποκλειστεί δυνάμει της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

Συγκεκριμένα, η Επιτροπή διαθέτει διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την επι-

λογή των στοιχείων που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον καθορισμό του ποσού των προστίμων, όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως, το πλαίσιο της και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, και τούτο χωρίς να είναι αναγκαίο να γίνει παραπομπή σε δεσμευτικό ή εξαντλητικό κατάλογο των κριτηρίων που πρέπει οπωσδήποτε να ληφθούν υπόψη.

Η διαπίστωση και η εκτίμηση των ειδικών χαρακτηριστικών της υποτροπής, όπως η επανάληψη παραβατικής συμπεριφοράς με σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα μεταξύ των παραβάσεων, εμπίπτουν στην εν λόγω ευχέρεια της Επιτροπής, η οποία δεν μπορεί να δεσμεύεται από ενδεχόμενη προθεσμία παραγραφής προκειμένου να προβεί στη διαπίστωση αυτή.

Πράγματι, η υποτροπή συνιστά σημαντικό στοιχείο που η Επιτροπή καλείται να εκτιμήσει, δεδομένου ότι η στάθμισή της αποβλέπει στο να παρακινήσει τις επιχειρήσεις που έχουν εκδηλώσει την τάση να παραβούν κανόνες του ανταγωνισμού να μεταβάλουν τη συμπεριφορά τους. Επομένως, η Επιτροπή μπορεί, σε κάθε περίπτωση, να λάβει

υπόψη τις ενδείξεις που τείνουν να επιβεβαιώσουν την τάση αυτή, περιλαμβανομένου, για παράδειγμα, του χρονικού διαστήματος που παρήλθε μεταξύ των εν λόγω παραβάσεων.

παραβάσεως ως προς την εκτίμηση του ποσού του προστίμου για την επίτευξη αποτρεπτικού αποτελέσματος. Η υποτροπή συνιστά απόδειξη του ότι η κύρωση η οποία επιβλήθηκε στην αναιρεσείουσα δεν είχε επαρκώς αποτρεπτικά αποτελέσματα.

(βλ. σκέψεις 36-40)

3. Το ζήτημα αν η αιτιολογία μιας αποφάσεως του Πρωτοδικείου είναι αντιφατική ή ανεπαρκής αποτελεί νομικό ζήτημα, το οποίο ως τέτοιο μπορεί να προβληθεί κατ' αναίρεση.

Επομένως, προκειμένου να αξιολογήσει τη σοβαρότητα της παραβάσεως, το Πρωτοδικείο μπορεί να προσφύγει στην έννοια της υποτροπής, χωρίς η απόφασή του να πάσχει λόγω αντιφατικής αιτιολογίας.

Για να εκπληρώσει την υποχρέωσή του αιτιολογήσεως, το Πρωτοδικείο δεν υποχρεούται να παραθέσει, με την απόφασή του, αιτιολογία που να ακολουθεί σε όλη τους την έκταση και έναν προς έναν όλους τους συλλογισμούς που διατύπωσαν οι διάδικοι. Κατά συνέπεια, η αιτιολογία μπορεί να είναι έμμεση, υπό την προϋπόθεση ότι δίνει στους μεν ενδιαφερόμενους τη δυνατότητα να γνωρίσουν τους λόγους για τους οποίους ελήφθησαν τα σχετικά μέτρα, στο δε αρμόδιο δικαστήριο επαρκή στοιχεία για να ασκήσει τον έλεγχό του.

(βλ. σκέψεις 43, 45-48)

4. Σύμφωνα με το άρθρο 229 ΕΚ, οι κανονισμοί που εκδίδονται από κοινού από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, βάσει των διατάξεων της Συνθήκης, δύνανται να παρέχουν στο Δικαστήριο πλήρη δικαιοδοσία σχετικά με τις κυρώσεις που προβλέπουν.

Συναφώς, στο πλαίσιο της σταθμίσεως των επιβαρυντικών περιστάσεων, η υποτροπή δεν αποτελεί απλώς στοιχείο που ασκεί επιρροή, αλλά και στοιχείο ιδιαίτερης σημασίας και πολύ σημαντικό δείκτη της σοβαρότητας μιας

Η δικαιοδοσία αυτή απονέμεται στον κοινοτικό δικαστή από το άρθρο 17 του κανονισμού 17. Επομένως, ο εν λόγω δικαστής έχει την εξουσία, πέραν του απλού ελέγχου νομιμότητας της κυρώ-

σεως, να υποκαθιστά την Επιτροπή προβαίνοντας στη δική του εκτίμηση και, κατ' επέκταση, να μειώνει ή να αυξάνει το πρόστιμο ή τη χρηματική ποινή που επιβλήθηκαν.

Συνεπώς, ο κοινοτικός δικαστής έχει την εξουσία να ασκεί την αρμοδιότητά του πλήρους δικαιοδοσίας, όταν υποβάλλεται στην κρίση του το ζήτημα του ποσού του προστίμου, και μπορεί να ασκεί την αρμοδιότητά του αυτή τόσο για να μειώνει όσο και για να αυξάνει το ποσό αυτό.

(βλ. σκέψεις 60-62)

5. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας σε κάθε διαδικασία ικανή να καταλήξει στην επιβολή κυρώσεων, μεταξύ άλλων, σε πρόστιμα ή χρηματικές ποινές, αποτελεί θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου την οποία έχει επανειλημμένως τονίσει το Δικαστήριο.

Στο πλαίσιο αναιρέσεως κατά αποφάσεως του Πρωτοδικείου με την οποία ορίστηκε το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε σε επιχείρηση λόγω παραβάσεων των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού, ο έλεγχος του Δικαστηρίου έχει ως αντικείμενο, αφενός, να εξεταστεί σε ποιο μέτρο το Πρωτοδικείο

έλαβε υπόψη, με σωστό από νομικής απόψεως τρόπο, όλους τους ουσιώδεις παράγοντες για να αξιολογήσει τη σοβαρότητα μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς υπό το φως των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ, καθώς και του άρθρου 15 του κανονισμού 17, και, αφετέρου, να εξακριβωθεί αν το Πρωτοδικείο απάντησε επαρκώς κατά νόμο στο σύνολο των επιχειρημάτων της αναιρεσείουσας για την εξαφάνιση ή μείωση του προστίμου.

Εφόσον, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, το Πρωτοδικείο στηρίχθηκε αποκλειστικά στις διατάξεις των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, χωρίς να λάβει υπόψη του άλλα στοιχεία, περιστάσεις ή κριτήρια, των οποίων τη στάθμιση δεν μπορούσε να προβλέψει η επιχείρηση, η εν λόγω επιχείρηση δεν μπορεί να προβάλει αιτίαση αντλούμενη από την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας.

(βλ. σκέψεις 68-69, 82-83)

6. Η αρχή της μη αναδρομικότητας των ποινικών διατάξεων αποτελεί κοινή αρχή των εννόμων τάξεων όλων των

κρατών μελών και αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων εξασφαλίζει ο κοινοτικός δικαστής.

Ειδικότερα, το άρθρο 7, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, το οποίο καθιερώνει, μεταξύ άλλων, την αρχή της νομιμότητας των ποινών (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), μπορεί να απαγορεύσει την αναδρομική εφαρμογή μιας νέας ερμηνείας ενός κανόνα που ορίζει παράβαση.

Τούτο συμβαίνει, ιδίως, οσάκις πρόκειται για νομολογιακή ερμηνεία της οποίας το αποτέλεσμα δεν μπορούσε ευλόγως να προβλεφθεί κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως, ενόψει ιδίως της ερμηνείας που χρησιμοποιούσε κατά την περίοδο εκείνη η σχετική με την επίμαχη διάταξη νόμου νομολογία.

Εντούτοις, το γεγονός ότι η Επιτροπή είχε επιβάλει στο παρελθόν πρόστιμα ορισμένου ύψους για κάποιες μορφές παραβάσεων δεν της στερεί τη δυνατότητα να αυξάνει το ύψος αυτό, εντός των ορίων που τίθενται από τον κανονισμό 17, αν αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου να κατοχυρωθεί η εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού. Αντιθέτως, η αποτελεσματική εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού απαιτεί η Επιτροπή να μπορεί οποτεδήποτε να προσαρμόζει το επίπεδο των προστίμων στις ανάγκες της πολιτικής αυτής.

Επομένως, οι επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε διοικητική διαδικασία, η οποία μπορεί να καταλήξει στην επιβολή προστίμου, δεν μπορούν να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη σε μέθοδο υπολογισμού των προστίμων αυτών.

(βλ. σκέψεις 87-91)